

Παραμονή Χριστούγεννα

(παραδοσιακά Χριστούγεννα στο Αϊβαλί)

Φώτη Κόντογλου

Κρύο τάντανο ἔκανε, παραμονή Χριστούγεννα. Ὁ ἀγέρας σὰ νά 'τανε κρύα φωτιά κι ἔκαιγε. Μὰ ὁ κόσμος ἦτανε χαρούμενος, γεμάτος κέφι. Εἶχε βραδιάσει κι ἀνάψανε τὰ φανάρια μὲ τὸ πετρόλαδο. Τὰ μαγαζιά στὸ τσαρσι φεγγοβολουσανε, γεμάτα ἀπ' ὄλα τὰ καλά. Ὁ κόσμος μπαινόβγαινε καὶ ψώνιζε· ἀπὸ τό 'να τὸ μαγαζι ἔβγαινε, στ' ἄλλο ἔμπαινε. Κι ὄλοι χαιρετιόντανε καὶ κουβεντιάζανε μὲ γέλια, μὲ χαρές.

Οἱ μεγάλοι καφενέδες ἦτανε γεμάτοι καπνὸ ἀπὸ τὸν κόσμο πὺ φουμάριζε. Ὁ καφενὲς τ' Ἀσημένιου εἶχε μεγάλη φασαρία, χαρούμενη φασαρία. Εἶχε μέσα δύο σόμπες, καὶ τὰ τζάμια ἦτανε θαμπά, ἀπ' ὄξω ἔβλεπες σὰν ἡσκίους τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ μουστερηδες εἶχανε βγαλμένες τὶς γοῦνες ἀπὸ τὴ ζέστη, κόσμος καλός, καλοπερασμένοι νοικοκυραῖοι.

Κάθε τόσο ἄνοιγε ἡ πόρτα καὶ μπαίνανε τὰ παιδιὰ πὺ λέγανε τὰ κάλαντα. Ἄλλα μπαίνανε, ἄλλα βγαίνανε. Καὶ δὲν τὰ λέγανε μισὰ καὶ μισοκούτελα, μὰ τὰ λέγανε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἴσαμε τὸ τέλος, μὲ φωνές ψαλτάδικες, ὄχι σὰν καὶ τώρα, πὺ λένε μοναχὰ πέντε λόγια μπρούμυτα κι ἀνάσκελα, καὶ κεῖνα παράφωνα.

Ἀντίκρου στὸν μεγάλον καφενὲ τ' Ἀσημένιου ἦτανε κάτι φτωχομάγαζα, τσαρουχάδικα, ψαθάδικα καὶ τέτοια. Ἰσια-ἴσια ἀντίκρου στὴ μεγάλη πόρτα τοῦ καφενὲ ἦτανε ἓνα μικρὸ καφενεδάκι, τὸ πιὸ φτωχικὸ σ' ὄλη τὴν πολιτεία, μία ποντικότρυπα. Ἐνῶ ὁ μέγας ὁ καφενὲς φεγγολογοῦσε καὶ τὰ τζάμια ἦτανε θολὰ ἀπὸ τὴ ζέστη, ἡ ποντικότρυπα ἦτανε σκοτεινὴ, γιὰτὶ ἡ λάμπα, μία λάμπα τσιμπλιασμένη, μία ἀναβε, μία ἔσβηνε, ὅπως ἔμπαινε ὁ χιονιᾶς ἀπὸ τὰ σπασμένα τζάμια τῆς πόρτας. Ἡ φιτιλήθρα ἦτανε στραβοβιδωμένη καὶ τσαλαπατημένη σὰν τὸ μούτρο τοῦ καφετζῆ, τοῦ μπαρμπα-Γιαννακοῦ τοῦ Χατζῆ, τὸ φιτίλι στραβοκομμένο, τὸ γυαλὶ σπασμένο ἀπὸ τό 'να μάγουλο καὶ στὴν τρύπα εἶχανε κολλημένο ἓνα κομμάτι ταραμαδόχαρτο. Βάλε μὲ νοῦ σου τί φῶς ἔδινε μία τέτοια λάμπα! Κάτω τὰ σανίδια ἦτανε σάπια καὶ τρίζανε. Στὸν τοῖχο ἦτανε κρεμασμένα δύο-τρία παμπάλαια κάντρα, καπνισμένα σὰν ἀρχαῖα εἰκονίσματα: τό 'να παρίστανε τὸν Μέγα Πέτρο μέσα σὲ μία βάρκα πὺ τὴν

ἔδερνε ἢ φουρτούνα, τ' ἄλλο τὸν μάντη Τειρεσία πὺ μιλοῦσε μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα, τ' ἄλλο τὸν Παναγῆ τὸν Κουταλιανὸ πὺ πάλευε μὲ τὴν τίγρη.

Ἡ πελατεία ἦτανε συνέχεια μὲ τὸ καφενεῖο. Ὅλοι-ὄλοι ἦτανε πέντ' - ἔξι γέροι σκεβρωμένοι, σαράβαλα, μὲ κάτι τρύπιες γοῦνες πὺ δὲν τὶς ἔπιανε ἀγκίστρι. Δύο-τρῆς ἦτανε γιαλικάρηδες, δηλαδὴ εἶχανε καμιὰ σάπια βάρκα καὶ βγάζανε θαλασσινὰ γιὰ μεζέδες, πὺ τὰ λέγανε γιαλικά, γιὰτὶ βρίσκονται στὸ γιαλό, δηλαδὴ στὰ ρηχὰ νερά. Οἱ ἄλλοι ἦτανε φρουκαλάδες, δηλαδὴ κάνανε φρουκαλιές. «Ἦτανε καὶ κανέννας νεροκουβαλητῆς καὶ κανέννας καρβουνιάρης. Νά, αὐτὴ ἦτανε ἡ πελατεία.

Ὁ βοριάς ἔμπαινε μέσα μὲ τὴν τρούμπα, καὶ στριφογύριζε τὴ λάμπα πὺ κρεμότανε ἀπὸ τὸ μαυρισμένο ταβάνι, κι ἀναβόσβηνε. Ἀπὸ τὸ κρὺο τρέμανε οἱ γέροι καὶ χουχουλίζανε τὰ χέρια τους, τὰ βάζανε κι ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ τσιγάρο, τάχα γιὰ νὰ ζεσταθοῦνε.

Ὁ φουκαρὰς ὁ καφετζῆς, γιὰ νὰ μὴν παγώσει, ἔκανε σουλάτσο, πηγαινοερχότανε ἀπὸ τὸ τεζάκι ἴσαμε τὴν πόρτα, μὲ τὴν παλιογούνα ριχμένη ἀπὸ πάνω του καὶ, γιὰ νὰ δώσει κουράγιο στὴν πελατεία, ἐκεῖ πὺ σουλατσάρηζε, τὸν ἐπίανε τὸ σύγκρουο καὶ χτυπούσανε τὰ κατωσάγονά του, κι ἔσφιγγε ἀπάνω του τὴν παλιοπατατούκα του κι ἔλεγε:

— Ἐεεέχ! Μωρὲ ζεστὸ πὺ εἶναι τὸ καφενεδάκι μας!...

Ἦστερα γύριζε κι ἔδειχνε τὸν μεγάλον καφενέ, πὺ καπνίζανε κάργα οἱ σόμπες, κι ἔλεγε:

— Ἀντίκρου, σκυλὶ ψοφᾶ ἀπὸ τὸ κρὺο..., σκυλὶ ψοφᾶ!

Ὁ καημένος ὁ μπαρμπα-Χατζῆς!

Ἀπ' ὄξω περνοῦσε κόσμος βιαστικός, μὲ γέλια καὶ μὲ χαρές. Ἀπὸ ἄδῶ κι ἀπὸ ἄκει ἀκουγόντανε τὰ παιδιὰ πὺ λέγανε τὰ κάλαντα στὰ μαγαζιά.

Ἡ ὥρα περνοῦσε κι ἀνάρεινε σιγά-σιγά ὁ κόσμος. Τὰ μαγαζιά σφαλοῦσαν ἕνα-ἕνα. Μοναχὰ μέσα στὰ μπαρμπεριά ξουριζόντανε ἀκόμα κάτι λίγοι.

Στὸ τσαρσί (στὴν αγορά) λιγότευε ἢ φασαρία, μὰ στοὺς μαχαλάδες (γειτονιές) γυρίζανε τὰ παιδιὰ μὲ τὰ φανάρια καὶ λέγανε τὰ κάλαντα στὰ σπίτια. Οἱ πόρτες ἦτανε ἀνοιχτές, οἱ νοικοκυραῖοι, οἱ νοικοκυρᾶδες καὶ τὰ

παιδιά τους, ὅλοι ἦτανε χαρούμενοι, κι ὑποδεχόντανε τοὺς ψαλτάδες, καὶ κείνοι ἀρχίζανε καλόφωνοι σὰν χοτζᾶδες:

*Καλὴν ἐσπέραν, Ἄρχοντες, ἂν εἶναι ὀρισμός σας,
Χριστοῦ τὴν θεῖαν γέννησιν νὰ πῶ στ' ἀρχοντικό σας.
Χριστὸς γεννᾶται σήμερον ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει,
οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλονται, χαίρει ἡ κτίσις ὅλη...*

Κι ἀφοῦ ξιστορούσανε ὅσα λέγει τὸ Εὐαγγέλιο, τὸν Ἰωσήφ, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς τσομπάνηδες, τοὺς μάγους, τὸν Ἡρώδη, τὸ σφάξιμο τῶν νηπίων καὶ τὴν Ραχὴλ ποὺ ἔκλαιγε τὰ τέκνα της, ὕστερα τελειώνανε μὲ τοῦτα τὰ λόγια:

*Ἴδου ὅπου σᾶς εἶπαμεν ὅλην τὴν ἱστορίαν,
τοῦ Ἰησοῦ μας τοῦ Χριστοῦ γέννησιν τὴν ἀγίαν.
Καὶ σᾶς καλονυκτίζομεν, πέσετε κοιμηθεῖτε,
ὀλίγον ὕπνον πάρετε καὶ πάλιν σηκωθεῖτε.
Καὶ βάλετε τὰ ροῦχα σας, εὐμορφα ἐνδυθεῖτε,
στὴν ἐκκλησίαν τρέξατε, μὲ προθυμίαν μπεῖτε.
Ν' ἀκούσετε μὲ προσοχὴν ὅλην τὴν ὕμνωδιαν
καὶ μὲ πολλὴν εὐλάβειαν τὴν θεῖαν λειτουργίαν.
Καὶ πάλιν σὰν γυρίσετε εἰς τὸ ἀρχοντικόν σας,
εὐθὺς τραπέζι στρώσετε, βάλτε τὸ φαγητόν σας.
Καὶ τὸν σταυρόν σας κάμετε, γευθεῖτε, εὐφρανθεῖτε,
δότε καὶ κανενὸς πτωχοῦ, ὅστις νὰ ὑστερεῖται.
Δότε κι ἐμᾶς τὸν κόπον μας, ὅ,τ' εἶναι ὀρισμός σας,
καὶ ὁ Χριστὸς μας πάντοτε νὰ εἶναι βοηθός σας.
Καὶ εἰς ἔτη πολλά.*

Μπαίνανε στὸ σπίτι μὲ χαρὰ, βγαίνανε μὲ πιὸ μεγάλη χαρὰ. Παίονανε ἀρχοντικὰ φιλοδωρήματα ἀπὸ τὸν κουβαρντᾶ τὸν νοικοκύρη, κι ἀπὸ τὴ νοικοκυρὰ λογιῶ-λογιῶν γλυκά, ποὺ δὲν τὰ τρώγανε, γιατί ἀκόμα δὲν εἶχε γίνει ἡ Λειτουργία, ἀλλὰ τὰ μαζεύανε μέσα σὲ μία καλάθειρα.

Ἀβραμιαῖα πράγματα! Τώρα στεγνώσανε οἱ ἄνθρωποι καὶ γινήκανε σὰν ξερίχια ἀπὸ τὸν πολιτισμό! Πᾶνε τὰ καλὰ χρόνια!

Όλα γινόντανε ὅπως τὰ ἔλεγε τὸ τραγούδι: Πέφτανε στὰ ζεστά τους καὶ παίρνανε ἕναν ὕπνο, ὥσπου ἀρχίζανε καὶ χτυπούσανε οἱ καμπάνες ἀπὸ τὶς δώδεκα ἐκκλησιᾶς τῆς χώρας. Τί γλυκόφωνες καμπάνες! Ὅχι σὰν τὶς κρῦες τὶς εὐρωπαϊκῆς, ποὺ θαρρεῖς πὼς εἶναι ντενεκεδένιες! Στολιζόντανε ὅλοι, βάζανε τὰ καλά τους, καὶ πηγαίνανε στὴν ἐκκλησιά.

Σὰν τελείωνε ἡ Λειτουργία, γυρίζανε στὰ σπίτια τους. Οἱ δρόμοι ἀντιλαλούσανε ἀπὸ χαρούμενες φωνές. Οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν ἦτανε ἀνοιχτῆς καὶ φεγγοβολουσανε. Τὰ τραπέζια περιμένανε στρωμένα μ' ἄσπρα τραπεζομάντηλα, κι εἶχανε πάνω ὅτι βάλει ὁ νοῦς σου. Φτωχοὶ καὶ πλούσιοι τρώγανε πλουσιοπάροχα, γιατί οἱ ἀρχόντοι στέλνανε ἀπ' ὅλα στοὺς φτωχοὺς. Κι ἀντὶς νὰ τραγουδήσουνε στὰ τραπέζια, ψέλνανε τὸ Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε, Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει, Μυστήριον ξένον ὄρῳ καὶ παράδοξον. Ἀφοῦ εὐφραίνοντανε ἀπ' ὅλα, πλαγιάζανε «ξέγνοιαστοι, σὰν τ' ἀρνιά ποὺ κοιμόντανε κοντὰ στὸ παχνί, τότες ποὺ γεννήθηκε ὁ Χριστὸς, ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας.